

"אתו" בצפון ולא שעיר נחשון

הגמרא הביאה, שלמדים מבנין אב שכל חטאות טעונות צפון. ואין למדים משעיר

נשיא שרק הוא חייב שכן נאמר בו "אתו", שנאמר: "וְשָׁחַט אֶת הַחֲטָאת בַּמָּקוֹם הָעֶלְיוֹן", זה בנה אב לכל החטאות שטעונות צפון. שואלת הגמרא, עכשיו שלומדים שכל החטאות טעונות צפון למה בא המיעוט של "אתו"⁶⁶⁷?⁶⁶⁸ ואומרת הגמרא ש"אתו" בא למעט (נחשו"ן שח"ט עו"פ בפס"ח, סימן) אותו בצפון ואין שעיר נחשון בצפון, שעירי החטאת של הנשיאים בחנוכת המזבח, שלא באו על חטא, אינם טעונים צפון. ולא אומרים שהואיל והם התרבו לענין סמיכה, התרבו גם לענין צפון⁶⁶⁹. וסמיכה התרבתה בחטאת נחשון כמו ששינו בברייתא ממה שכתוב "וְסִמַּךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר" ולא "וְסִמַּךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁוֹ" לרבות שעיר נחשון לסמיכה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר לרבות שעירי עבודת כוכבים לסמיכה.

וסמיכה התרבתה בחטאת נחשון כמו ששינו בברייתא ממה שכתוב "וְסִמַּךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר" ולא "וְסִמַּךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁוֹ" לרבות שעיר נחשון לסמיכה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר לרבות שעירי עבודת כוכבים לסמיכה⁶⁷⁰.

רבינא הקשה, שלרבי יהודה, שמרבה את שעיר נחשון לסמיכה צריכים את הכתוב "אתו" למעט, אבל לרבי שמעון מדוע צריכים את הכתוב למעט את שעיר נחשון שאינו טעון צפון⁶⁷¹? אמר לו מר זוטרא בנו של רב מרי, שגם לרבי יהודה קשה, הרי למה ששעיר נחשון התרבה,

667 ואין לומר שבא למעט שאר חטאת מעיכוב. שהרי בזבחים בפ' איזהו מקומן (זבחים מט) הביאו צפון לכל חטאות בין למצוה בין לעכב. רש"י.

668 או אינו דלא בא לקובעו חובה וצ' לכתוב בו צפון צפון משום שצ' לכתוב אותו שבא ללמד זה כו' ואין אחר טעון צפון. תוס'.

669 הואיל ונקרא חטאת וא"א לומר שעה מדורות לא ילפינן. ואע"ג שיש קרבנות שטעונים סמיכה ולא צפון. הואיל ובאותו כ' שמרבים סמיכה כ' ושחט אותו במקום אשר ישחט את העולה. ואם לא היה כ' אותו היינו או' שהיתור של השעיר נאמר על סמיכה וצפון. תוס'

670 תוס' שואלים מדוע לא נלמד ממה שהוקשו לפר העלם דבר של ציבור כמו שא' בפרק ב"ש (זבחים דף מא.) החטאת אלו שעירי עבודת כוכבים. וי"ל שההיקש אינו אלא לגבי הזאה דווקא. או שמההיקש לא היינו יודעים משום שכ' החי והיינו ממעטים שעירי עבודת כוכבים. וכן מוכח לקמן בפרק שתי מדות (דף צב.). תוס'.

671 שלא מסתבר לומר שבא מעט שעירי עבודת כוכבים כיון שהם כשאר חטאות. תוס'.

לסמיכה, התרבה. ולמה שלא התרבה לא התרבה, ומדוע צריכים את הכתוב "אתו" למעט את שעיר שאינו טעון צפון!. ואין לומר שאם הכתוב לא היה ממעט אותו היינו לומדים שהוא טעון צפון מבנין אב כשאר חטאות שטעונות צפון. מפני שאם הוא בכלל חטאת מדוע צריכים את הכתוב "וְסִמֵךְ יָדוֹ עַל רֵאשֵׁי הַשְּׁעִיר" לרבות אותו לסמיכה?!. אלא שאי אפשר ללמוד שעה מדורות⁶⁷². ומדוע צריכים את הכתוב למעט את שעיר נחשון משחיתת צפון!. וחזרת הקושיה מדוע צריכים את הכתוב "אתו?".

ולא ל"אתו" טעון צפון ואין השוחט ואי אפשר לומר שצריכים את הכתוב טעון צפון שנלמד מדר' אחייה
 "וְשַׁחַט אֹתוֹ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֶלֶה" "אתו" למעט שהקרבת טעון צפון ואין השוחט עומד בצפון. והשוחט יכול לעמוד בדרום ולשחוט את הבהמה שעומדת בצפון בסכין ארוכה. מפני ששנינו בברייתא שרבי אחיה לומד שהשוחט אינו צריך לעמוד בצפון ממקום אחר⁶⁷³ "וְשַׁחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה". כמו ששנינו בברייתא רבי אחייה אומר מה הכתוב "וְשַׁחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה" בא ללמד?. מפני שמצאנו שהמקבל צריך לעמוד בצפון ולקבל בצפון, ואם עמד בדרום וקיבל בצפון פסול⁶⁷⁴. "אתו" בצפון ולא השוחט צריך להיות עומד בצפון? אלא אומרת הגמרא, שהכתוב "וְשַׁחַט אֹתוֹ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֶלֶה" אותו בצפון ואין בן עוף בצפון, בא ללמד שמליקת קרבן העוף אינה טעונה צפון. ולא לומדים שמליקת עוף שקבע לה כהן טעונה צפון בקל וחומר מבן צאן שלא קבע לו כהן. ושואלת הגמרא שאפשר לפרוך את הקל וחומר מבן צאן שלבן צאן התורה קבעה לו כלי, סכין של שחיטה⁶⁷⁵, אבל בן עוף מליקתו בצפורן⁶⁷⁶.

672 מה שהסתפקו בסנהדרין (דף טו:): שור סיני בכמה מי גמרינן שעה מדורות או לא הוא גלוי מילתא בעלמא.

673 תימה הרי הכ' הוא בעולה וכאן מדובר בחטאת. תוס'.

674 כמו שא' חטאת מנלן דבעי צפון דכתיב ושחט את החטאת במקום העולה. קבלה מנלן דכתיב ולקח הכהן מדם החטאת. מקבל עצמו מנלן ולקח לו יקה. רש"י.

675 ויקח את המאכלת לשחוט את בנו (בראשית כב).

676 וכן וכן הק' בפ' איזהו מקומן (גם זה שם) ותימה שלא הק' כך בפ' ק דקדושין (ד' לו:): שלמדו בן עוף מקל וחומר מבן צאן שלא קבע לו כהן לשחיתו וקבע לו כהן להזאתו. וי"ל שלגבי צפון שייכת פירכא של כלי. אבל לא שם שרוצים ללמוד כהונה. תוס'.

ולא שפסח לא טעון צפון שא"א אלא הכתוב "אתו" אותו בצפון ואין פסח בצפון, ללמוד שפסח טעון צפון מק"ק בא למעט קרבן פסח משחיטת צפון. ושואלת הגמרא שפסח התמעט מצפון ממקום אחר. כמו שרבי אליעזר בן יעקב אומר בברייתא שלא אומרים שהפסח שהתורה קבעה זמן לשחיטתו טעון צפון בקל וחומר מעולה שהתורה לא קבעה זמן בשחיטתה. מפני שאפשר לפרוך את הקל וחומר שעולה היא כליל! מחטאת. ואי אפשר ללמוד בקל וחומר מחטאת מפני שחטאת מכפרת על חייבי כריתות⁶⁷⁷! ואי אפשר ללמוד בקל וחומר מאשם מפני שאשם הוא קדשי קדשים, אבל פסח הוא קדשים קלים. ואי אפשר ללמוד מכולם, עולה חטאת ואשם שהם קדשי קדשים.

ללמד שאין השוחט עומד בצפון ור' אלא צריכים לומר כמו שאמרנו ש"אתו" אחייה למקבל שצריך לעמוד בצפון הכתוב בשעיר נשיא בא ללמד שהקרבן טעון צפון ואין השוחט עומד בצפון. ויש לתרץ את מה שהקשנו שלומדים זאת מדרבי אחייה, שרבי אחייה לא בא לומר מנין לומדים שהשוחט עצמו אינו צריך לעמוד בצפון, שנלמד מ"אתו" הכתוב בשעיר נשיא. אלא מנין לומדים שהמקבל צריך לעמוד בצפון. "וְשַׁחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צֶפֶנָּה", "אתו" בצפון ואין השוחט בצפון, אבל המקבל בצפון ושואלת הגמרא הרי לומדים שהמקבל צריך לעמוד בצפון מ"לֶקַח" "וְלֶקַח"? ואומרת הגמרא שלא משמע לו לדרוש "לֶקַח" "וְלֶקַח".

רפ"א אפאה לוקה ב' למדנו במשנה שהעוסק במנחה שהחמיצה, חייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה. רב פפא אמר שאם אפה את המנחה חמץ לוקה שתים, אחת על עריכתה ואחת על אפייתה⁶⁷⁸, ושואלת הגמרא הרי שנינו שהאפיה היא מיוחדת שהיא מעשה יחידי וחייבים עליה בפני עצמה? ואומרת הגמרא

677 חטאת גופה נלמדת מהיקש של עולה ובזבחים (דף נ.ו.) הגמ' הסתפקה אם דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב. תוס'.

678 רש"י כתב מפני שהאפיה היא גמר העריכה. והקשו בגמ' והאמרת מעשה יחידי. תוס' שואלים מהו התירוץ הא דערך הוא ואפאה הוא הא דערך חבריה ואפאה הוא? עדיין האפיה אינה מעשה יחידי שיש עמה עריכה. וכ' לפרש שחייב שתים משום עריכה מועטת שעושה האופה בשעת אפיה, ואינה גמר עריכה. והקשו ממעשה יחידי שמשמע שאין מלאכה אחרת עמה ואין חייבים עליה אלא אחת. ותירצו ערך הוא ואפה הוא, כלומר שעשה את גמר העריכה שבשעת האפיה. וקראו מעשה יחידי ומשמע שלא חייב אלא אחת בשערך חבירו שגמר הכל אפילו את העריכה שעם האפיה. וק"ל פ"ו שבחנם נקטו דערך חבריה כו' היה צ"ל הא דעביד גמר עריכה הא דלא עביד גמר עריכה. תוס'.

שכשאותו אחד שערך הוא שאפה הוא חייב שתים אחת על העריכה ואחת על האפיה. וכשאחד ערך ואחר אפה העורך חייב על העריכה והאופה חייב שתים אחת על גמר העריכה ואחת על האפיה⁶⁷⁹.

בכור שאח' דם מקיז במ' שאינו עו' תנו רבנן, רבי מאיר אומר בכור שאחזו דם, מוס דר"מ חכ"א אפ' במ' שעו' מקיזים לו את הדם במקום שאין עושים בו מום, ואין מקיזים את הדם במקום שעושים בו מום, באזנו ובעינו. וחכמים אומרים יקיז אף במקום שעושים בו מום, ובלבד שלא ישחוט על אותו מום. רבי שמעון אומר אף נשחט על אותו מום⁶⁸⁰. רבי יהודה אומר אפילו מת אם לא יקיז לו דם אין מקיזים לו את הדם⁶⁸¹.

הכל מודים במחמץ אח' מח' אמר רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, ובמסרס אח' מסרס שחייב אפילו שנחלקו במטיל מום אחר מום כמו בכור שאחזו דם שאין לך מום גדול מזה שהרי ימות, מודים, שמחמץ אחר מחמץ חייב מפני שכתוב "לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ" "לֹא תֵאָפֶה חֶמֶץ"⁶⁸². במסרס אחר מסרס שהוא חייב, שכתוב: "וּמַעֲוֹן וְכַתּוּב וְנִתּוּק וְכַרּוּת לֹא תִקְרִיבוּ לָהּ וּבְאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ", אם על כורת הוא חייב על נותק לא כל שכן? אלא להביא נותק אחר כורת שהוא חייב⁶⁸³.

679 ל"א ברש"י ערך ואפה חייב ב' ערך חברו ואפה הוא חברו חייב על העריכה והוא על האפיה. שיטמ"ק. 680 רש"י פי' שר"ש לטעמו שא' דבר שאין מתכוין מותר וזה לא נתכוין להטיל בו מום על מנת לשחוט עליו. תוס' הקשו מבמסכת בכורות (דף לג:): בכור שאחזו דם אפי' מת אין מקיזין לו דם דברי רבי יהודה. וחכ"א יקיז ובלבד שלא יעשה לו מום ואם עשה בו מום הרי זה לא ישחוט עליו. ר' שמעון אומר יקיז אע"פ שעושה בו מום. והביאו את הברייתא ומסיקים בסוף הסוגיא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' שמעון. הי' ר' שמעון אילימא ר' שמעון דמתני' עד השתא לא שמעינן שמואל דבר שאין מתכוין מותר. אלא הלכה כר' שמעון דברייתא. ומכא שר"ש לא התייר בברייתא מטעם דבר שאין מתכוין אלא אפי' במתכוין. אלא הטעם בברייתא הוא משום שמדובר בשאין לו רפואה אא"כ יקיז במקום שיעשה בו מום, כמו באוזן או בניב שפתים. ולכן אחיות דם היא כמום והוא כמטיל מום בבעל מום ואפילו במתכוין מותר מאחר שאין לו רפואה אלא אם יעשה לו מום. אלא שגזרו לשחוט עליו שמה יבא לעשות בו מום כשיש לו רפואה בענין אחר, ורבי שמעון לא גזר. אבל במשנה מדובר כשיש לו רפואה בהקות הגוף שאין עושה מום. תוס'.

681 בפ"ק דפסחים (דף יא) מפ' מתוך שאדם בהול על ממונו אם יתירו במקום שאין עושין בו מום יבא לעשות במקום מום, ובמקום מום ס"ל לר' יהודה כר' מאיר שאסר. רש"י.

682 הקשה הרב רבינו יעקב מאורליינ"ש מע"ז (דף יג:): שאמרו במקדש בזמן הזה נועל דלת בפניה והיא מתה מאליה. והק' ונישויה גיטרא, ות' רבא שנראה כמטיל מום בקדשים. והק' נראה! מטיל מום מעלייא הוא. ות' כאן בזמן שבית המקדש קיים כו'. וליהוי כמטיל מום בבעל מום, בעל מום אע"ג דלא חזי לגופיה לדמיה חזי לאפוקי הכא דלא חזי לא לגופיה ולא לדמיה. והרי מחמץ אחר מחמץ שלא ראי' לא לגופיה ולא לדמיה וחייב. וי"ל שבזמן הזה יש לפטור יותר, ועוד שבמחמץ שאפילו מי שפטור מטיל מום בבעל מום מודה במחמץ אחר מחמץ שחייב. תוס'.

683 רש"י פי' להביא נותק אחר כורת שבהאחד וכתרת את הביצים והניחם תלויים בכיס, ובא אחר ונתקן לגמרי. תוס' כ' שאי אפשר לומר כן שבבכורות (דף לט:): אמרו שנתוק וכתרת אינם מומים, משום שהם בכיס. ונראה שכורת הוא שכרתו ממקום חיבורו ולא שנכרתו לגמרי. תוס'.

לא נחלקו אלא במטיל מום בבעל מום, רבי מאיר סובר שלומדים מהכתוב "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בו" שלא יתן מום אחר אפילו בבעל מום⁶⁸⁴. וחכמים סוברים שלומדים מהכתוב "תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן" שהאזהרה שלא להטיל מום נאמרה רק בתמים שראוי להיות לרצון, ולא בבעל מום. ולרבי מאיר הכתוב "תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן" בא למעט בעל מום מעיקרו. שואלת הגמרא, הרי בעל מום מעיקרו הוא אינו קדוש כמו דקל? אלא הכתוב בא למעט את פסולי המוקדשים לאחר פדיונם. ולא אומרים שכמו שהם אסורים בגיזה ועבודה כך אסור להטיל בהם מום. ולחכמים הכתוב "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בו" בא ללמד שאסור לגרום להטלת מום על ידי אחרים. כמו ששנינו בברייתא, אין לי אלא שלא יתן בו מום מנין שלא יניח בצק או דבילה על גבי האוזן כדי שיבא הכלב ויטלנו? תלמוד לומר "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בו".

הניח שאור ע"ג עיסה ונתחמצה

מאליה חייב

רבי אמי אמר שאם הניח שאור על גבי עיסה של מנחות, וישב לו ונתחמצה מאליה חייב עליה, כמעשה שבת, כמו שהמניח בשר על גחלים בשבת ונצלה מאליו חייב. ושואלת הגמרא האם חייבים במעשה שבת כזה?. הרי רבה בר בר חנה אמר בשם רבי יוחנן שאם הניח בשר על גבי גחלים והיפך בו חייב, לא היפך בו פטור⁶⁸⁵. ואמר רבא שרבי יוחנן אמר שחייב בהנחת שאור על העיסה כמעשה צלי של שבת. כמו שחייב בשבת אם היה הופך את הבשר על הגחלים והיה עושה בשבת מעשה צלי גמור⁶⁸⁶.

684 תוס' שואלים ממה שהק' בפסחים (מג): ורבי אליעזר אימא כל לרבות את הנשים כי כל לרבות עירובו. וכי תימא רבי אליעזר לא דריש כי כל והתניא כו' מאן שמעת ליה דדריש כל ר' אליעזר. הרי יש הרבה תנאים שדורשים כל. וכן ר' עקיבא בפרק התערובות (זבחים דף פב.) גבי כל חטאת. תוס'.

685 אע"ג שהדביק פת בתנור חייב, מפני ששם דרכו לאפות כולו. אבל כאן כשאדם מניח על פת שאור שלם ע"ג עיסה אין דרכה להתחמך כולה אלא אותו צד שנוגע בשאור ואותו צד עצמו אין דרכו להתחמך חימוך גמור. ודומה למאכל בן דרוסאי ולכן מדמה אותה למעשה צלי של שבת שהיפך בו חייב, לא היפך בו פטור. שכל צליה בצד אחד כמאכל בן דרוסאי אינו כלום. תוס'

686 שהיפך בו ששם אפ' לחלק בין הפך ללא הפך כגון בכה"ג כמו שמפרש לקמן. שאם לא הפך הוא בישול מצד אחד אבל בחימוך אין לחלק. רש"י. ועיין בהע' הקודמת בדברי התוס'.